

Türk Sinemasında
Aidiyetsizliğin Mekânı:
Kayıplar ve Ölüler Kenti İstanbul

Şeyma Balcı

Bu kitabın yayın hakkı PHOENİX YAYINEVİ'ne aittir. Yayınevinin ve yayıncısının yazılı izni alınmaksızın kısmen veya tamamen alıntı yapılamaz, hiçbir şekilde kopyalanamaz, çoğaltılamaz ve yayınlanamaz.

Türk Sinemasında Aidiyetsizliğin Mekânı:

Kayıplar ve Ölüler Kenti İstanbul

Şeyma Balcı

Editör: Ertan Akkaş

Kapak ve Sayfa Düzeni: Gamze Uçak

Kapak Fotoğrafı: Üç Maymun (Nuri Bilge Ceylan, 2008)

©Phoenix Yayınevi Tüm Hakları Saklıdır.

ISBN: 978-605-7789-18-1

Temmuz 2021, Ankara

Phoenix Yayınevi - Ünal Sevindik

Yayıncı Sertifika No: 11003

Şehit Adem Yavuz Sok. Hitit Apt. 14/1

Kızılay-Ankara

Tel: 0(312) 419 97 81 pbx

Faks: 0(312) 419 16 11

e-posta: info@siyasalkitap.com

<http://www.phoenixyayinevi.com>

Baskı

Tarcan Matbaacılık Yayın. San.

Sertifika No: 47663

İvedik Köy Mah. İvedik Cad. No: 417/A

Yenimahalle/Ankara

Tel: 0(312) 384 34 35

Dağıtım

Siyasal Kitabevi

Şehit Adem Yavuz Sok. Hitit Apt. 14/1

Kızılay-Ankara

Tel: 0 (312) 419 97 81 pbx

Faks: 0 (312) 419 16 11

e-posta: info@siyasalkitap.com

<http://www.siyasalkitap.com>

Türk Sinemasında
Aidiyetsizliğin Mekânı:
Kayıplar ve Ölüler Kenti İstanbul

Şeyma Balcı

İÇİNDEKİLER

Teşekkür.....	9
GİRİŞ.....	11
TÜRK SİNEMASI, İSTANBUL'DA KENT VE KENTLEŞME SÜREÇLERİ.....	25
Hüzünlü Liman Kenti'nde Ulus-Devlet Kentleşmesi (1923-1950)	25
İstanbul'a küskün yıllar	25
İstanbul sokakları perdede.....	32
<i>Büyükada'da deniz keyfi: Söz Bir Allah Bir.....</i>	<i>40</i>
İstanbul Prost'a emanet.....	42
Düzen/intizam kentinde ölüm var!	45
“Tekinsiz” taşra, modern kent: <i>Şehvet Kurbanı.....</i>	<i>45</i>
Modern kentte bir polisiye: <i>Yılmaz Ali</i>	<i>49</i>
1940'lar Türk sineması	52
Kırsal yapının çözülmesi, göçe hazırlık	52
Emek Gücü Kentleşirken Kötülüğün Kentinde Ölüm Var! (1950-1980)	54
Göçmenler, kadınlar ve ölümler.....	54
Göçmen kentine hoş geldiniz.....	55
İstanbul'a gelişin erken örnekleri.....	57
<i>İstanbul Geceleri'</i> nde ölüm var!	<i>58</i>
İstanbul'a gemiyle de gelinir: <i>İki Kafadar Deliler Pansiyonunda</i>	<i>59</i>
İstanbul'un 1950'lerde “yeniden” inşası.....	62
Nazım “kahpe” kente kanar: <i>Kanun Namına.....</i>	<i>64</i>
“Küçük toprak sahipleri”nin mekânı: Gecekondu ve Sinema.....	65
Ahmet'e İstanbul'da iş yok: <i>Bitmeyen Yol</i>	<i>67</i>
Türkali şiirleri gecekondu okunur: <i>Otobüs Yolcuları.....</i>	<i>68</i>
Yaşamak için çalmak: <i>Suçlular Aramızda.....</i>	<i>70</i>
Gecekondu nun nitelik değişiminde ayrık bir örnek: <i>Gurbet Kuşları</i>	<i>71</i>
Sinekli bağı'da ölüm: <i>Keşanlı Ali Destanı.....</i>	<i>74</i>
“Ya öleceksin ya öldüreceksin!”: <i>Vesikalı Yarım</i>	<i>75</i>
Gecekondu nun karşısında apartmanlar	77
Evsizliğin ilk örneği: <i>Acı Hayat</i>	<i>79</i>
Apartmanda bir yaşam için aşktan feragat ediş: <i>Son Kuşlar</i>	<i>81</i>
Açık hava platoları sokaklar	83
Gecekondu ve İstanbul renkleri	85
Gecekondu da mutlu son: <i>Sultan.....</i>	<i>86</i>

İstanbul'da bir "Anadolu kasabası": <i>Gelin</i>	88
Kentte "eti yenen" kadınlar: <i>Düğün</i>	89
Kente verilen uzuvlar: <i>Diyet</i>	90
İstanbul ve filmlerin söyleyecek sözü var.....	90
Sermaye Kentleşirken Kent Ayrıştırır/Böler/Parçalar (1980'den günümüze) .	94
Ayrıştıran İstanbul: 1980'ler.....	94
1980'ler İstanbul'unda kayıplar ve ölümler var	99
Cevahir kentte kalmayı seçmez: <i>Ah Güzel İstanbul</i>	100
Köprüden tabutlar taşınıyor: <i>At</i>	101
Her yer yıkılırken kim kalır İstanbul'da? <i>Muhsin Bey</i>	104
Kentte bir Ağa hayatta kalmak için çiğ köfte yapıyor: <i>Züğürt Ağa</i>	105
1990'larda İstanbul'da umuda yer yok	108
Beyoğlu "övülür" ve "sövülür"ken: <i>Beyoğlu'nun Arka Yakası</i>	109
Dar mekânlar ve "öteki"ler: <i>Gece, Melek ve Bizim Çocuklar</i>	110
Ölümlerden ölüm beğen: <i>Dönersen Islık Çal</i>	111
Küresel kent İstanbul	112
2000 sonrası İstanbul	115
Günümüz iktidarının imgesi: TOKİ.....	115
Kentsel parçalanmanın 'güvenlikli' yüzü: Güvenlikli Siteler	117
Yaratıcı yıkıcılığın yeni adı: Kentsel Dönüşüm	118
Kent'in 'yükselen değeri': Soylulaştırma/Mutenalaştırma.....	119
Otel ve alışveriş merkezleri	120
2000'LER TÜRK SİNEMASINDA İSTANBUL	123
Aidiyetsiz mekânlar	123
16 Numarada Sıkışmışlık: <i>C Blok</i>	125
Aidiyetsiz mekânlar içerisinde bir "yersiz yurtsuz": <i>Tabutta Rövaşata</i>	137
Aidiyet mekânına bırakılan tabut: <i>Güneşe Yolculuk</i>	146
Yara alınan bir kente <i>Uzak</i> 'tan bakmak	154
Denizde/Boğaz'da "H/hayat Var," karada "H/hayat" yok	165
Evin ve kent'in aidiyetsizliği: <i>Meleğin Düşüşü</i>	174
Aidiyet mekânında açılan ve kapanan hayat: <i>Pandora'nın Kutusu</i>	178
Mithat Bey'in İstanbul'u yıkılıyor: <i>11'e 10 Kala</i>	186
Öztuna İnşaat <i>Çoğunluk</i> 'u inşa ediyor!	194
Başka kıtalarda aidiyet arayışı: <i>Şimdiki Zaman</i>	201
Kayıplar ve Mücadele Kenti	209
İstanbul'da para kolay mı kazanılır? <i>Kaç Para Kaç</i>	210
"Burası İstanbul" <i>Üçüncü Sayfa</i> 'da: ölümler, ihanet ve bir yaşam savaşı	221
İstanbul'da fil de çimen de ölür: <i>Filler ve Çimen</i>	232
Kentte <i>Üç Maymun</i> 'u oynamak; kayıplar, ihanet ve ölümü getirir.....	243
Köprüdeki yaşam kentteki yaşamla aynı: <i>Köprüdekiler</i>	253
Safiyane aşk, kayıplar kentinde mutlu sonu <i>Uzak İhtimal</i> kılar.....	262
Ne ev ne iş var, kente kurban verilen <i>Zerre</i> 'ler var!.....	272

TAŞRA SIKINTISI VE İSTANBUL'UN SESLERİ	281
Taşra mefhumu ve İstanbul	281
<i>Yapıntısal</i> sestten kentin sesine geçiş	286
SONUÇ	293
KAYNAKÇA	303
Ek-1. Filmlerde karşılaşılan İstanbul görüntüleri	319
Ek-2. Filmlerde İstanbul'un Sesleri	320

Teşekkür

Bu kitap, 2016 yılında tamamlamış olduğum doktora tezime dayanmaktadır. Taşrada C Blok karşısında yazılan bu çalışma sürecinde, film kahramanlarının yaşadığı türden bir taşra sıkıntısı peşimi bırakmadı. Park ve pastanenin - zorunlu- sosyalleşme mekânı olduğu bir taşra kentinde, insan kendini sürekli diri tutmaya çalışıyor. Ankara-Kastamonu-İstanbul arasında geçen seyahatler boyunca yazma çilesi her an benimleyken yanımda olanlar da vardı elbet. Tezime Prof. Dr. Seçil Bükler'le başladım; ancak sevgili hocam, tezin bitmesine altı ay kala emekli oldu. Başta sorun olmayan bu durum, yönetmeliğin değişmesiyle soruna dönüştü. Bir şekilde üstesinden geldik! Seçil Hocamı, Gazi Üniversitesi İletişim Fakültesi'nde küçük ve kare bir odada geçen iki yıl boyunca aldığım derslerle tanıdım ve sonrasında hiç ayrılmadık. Kendisinin varlığı "iyiliğe inanıyorum"un yegâne timsali. İyi ki yaşamımda. Öğrendiklerim ve öğreneceklerim o kadar çok ki... Dualarım, teşekkürlerim ve şükranlarım bâki kalacak. Prof. Dr. Ruken Öztürk metinleri ayrıntılı okuyup sorular sorarak destekleyici yönlendirmesiyle beni hep ayakta tuttu. Kendisine bir kere daha teşekkür ederim. İyi ki yaşamımda. Prof. Dr. Zakir Avşar, Prof. Dr. Ayhan Biber, Prof. Dr. Nazife Güngör ve Doç. Dr. Ali Karadoğan'a yanımda oldukları ve desteklerini sundukları için teşekkür ederim. Ailem... Annem, babam, Murat, İsmail, Fatih, Georgina, Hümeyra, Ömer Yusuf, Irmak Meyra, Arlo ve Bruno; sonsuz güven, sevgi, saygı ve kıymeti bana sunmaya devam ettiler. Sevgili ailem, iyi ki varsınız. Varlığı şükür sebebi Kadın'lara geldi sıra. Ezgim... Kafa karışıklığım, serzenişlerim, hayıflanmalarım, hastalıklarım, ağlayışlarım, gülüşlerim boyunca hep yanımdaydı. Efsunlu sözleriyle beni her daim yolculuğa çıkardı. Erkekler, kediler ve kitaplar arasında geçen hayatında yeni maceralarını dinlemekten keyif aldığım Zeynep'im yorgunluğumuza derman olabildiysek ne mutlu bize. Önce Hamburg, ardından Ankara'dan desteğini esirgemeyen Esra'm... Sadece destek mi? Bir de Nehir geldi. Esram'ın sevgilisi Utkan bir Alman disiplini içinde çalışmanın teknik kısımlarına harika dokunuşlar yaptı. Ankara'ya gidişlerimde ailecek bana "yemek çıkarmaya" devam ettiler. Derya'm Çanakkale'den müşfik sözleriyle beni her zaman destekledi. Bahar'ım, her zaman yanımda olmaya çalışan güzel insan,

Eskişehir'den metnin son okumalarını yaptı. Merve'm Diyarbakır-İstanbul'dan incelikli sözler ve hediyelerle beni şımarttı. Sibel'im Kastamonu'dan destek oldu. Zeynep'im Zonguldak'tan beni kollamaya ve sarmaya son sürat devam etti. Sorularım, acemiliklerim, tedirginliklerim, heyecanlarım karşısında yanımda oldukları için çok teşekkür ederim. Adını anmadığım ama hayatıma bir biçimde de olsa değen insanlara ayrıca teşekkür ederim. Kuşkusuz çalışmanın eksiklikleri de var. Ortaya çıkan yeni bilgilerle, eleştirilerle ve filmlerle çalışmanın yeniden şekillenmesine yol açacağını umuyorum.

Kastamonu (2016)/Ankara (2020)

Şeyma Balcı